

MEĐUNARODNA BANKARSKA REGULACIJA-BAZEL III

INTERNATIONAL BANKING REGULATION - BASEL III

Marko Krsmanović, master
Fond PIO, Republika Srpska, BiH

Rezime: U radu se govori o slabostima dosadašnje regulacije bankarskog poslovanja te odgovora na aktuelnu finansijsku krizu uspostavom Bazel III pravila. Bazelski komitet je u Bazelu III, na razvoj događaja koji se odnose na finansijsku krizu, ragovao objavom Principa supervizije i dobrog upravljanja rizikom likvidnosti, a sve u cilju unapređenja upravljanja rizicima. Dugoročna finansijska stabilnost i rast bankarskih industrija su glavni ciljevi Bazelskog sporazuma III. Put ka ostvarenju ovog cilja je jačanje globalnog kapitalnog okvira banaka koji je izgrađen na osnovama Bazelskog sporazuma II. Sem toga, u Bazelu III je postavljen izmjenjeni koncept kapitala kako bi se izbjegle nekonzistentnosti u njegovoj definiciji između jurisdikcija te zatražen viši nivo kapitalnih zahtjeva.

Ključne riječi: bazelski komitet, finansijska kriza, bankarska industrija, regulatorne mjere, kapitalni okvir

Abstract: The paper deals with weaknesses of current regulation of banking sector and answers to the current financial crisis by establishment of Basel III rules. The Basel Committee in Basel III has reacted on development of events related to the financial crisis by preparation of Principles of supervision and good management of liquidity risk, with the aim to improve risk management. Long term financial stability and the growth of banking industry have been set as the main goals of Basel framework III. The road to fulfilment of this goal is strengthening global capital framework of banks, which has been built on the basis of Basel II agreement. Besides, Basel III sets a changed concept of capital in order to avoid inconsistencies in its definition among jurisdiction and requested higher level of capital requirements.

Key Words: Basel Committee, financial crisis, banking industry, regulatory measures, capital framework.

UVOD

Potreba za međunarodnom bankarskom regulacijom se javila prije svega u cilju zaštite monetarne politike jedne zemlje. Međunarodne banke imaju mogućnost da direktno utiču na finansijski sistem jedne zemlje, na njegovu valutu, devizni kurs, konkurenciju i sl. "upumpavanjem" ili "izvlačenjem" sopstvenog kapitala koje koriste u toj zemlji. Efikasan nadzor na nacionalnom nivou je od glavnog značaja, ali s tim u vezi se postavlja pitanje u kojoj mjeri su nacionalni supervizori u mogućnosti da održe stabilnost domaćeg finansijskog sistema kada u većini zemalja najveće banke čine filijale stranih banaka. Finansijske krize ne ostaju unutar granica jedne zemlje pa je neophodna međunarodna koordinacija. Kada je njemačka banka Herstatt, koja je postala nelikvidna prema drugim bankama (dug je iznosio preko 60 miliona dolara), objavila bankrot, to je imalo za posledicu osnivanje Bazelskog komiteta za bankarski nadzor (Basel Committee on Banking Supervision). Krajem 1974. Bazelski komitet činile su najrazvijenije zemlje svijeta koje su za cilj imale unapređenje bankarskog nadzora na globalnom nivou. Danas, članstvo u komitetu ima 13 zemalja: Belgija, Holandija, Francuska, Kanada, Japan, Luksemburg, Njemačka, Italija, Španija, Velika Britanija, SAD, Švedska i Švajcarska. Zemlje članice predstavljaju njihove centralne banke i koncept je zamišljen kao forum za raspravu, međusobnu razmjenu informacija, iskustava i tehnika nadzora međunarodno aktivnih banaka. Ukoliko zemlju članicu ne predstavlja centralna banka, kao predstavnik se pojavljuje vlast sa formalnom odgovornošću za kontrolu boniteta bankarskog poslovanja. Primarni cilj Komiteta za bankarski nadzor bio je da se bavi izazovima međunarodne bankarske regulacije u svijetu koji se početkom sedamdesetih godina XX vijeka suočio sa trendom velikog rasta međunarodnog bankarstva. Bazelski konkordat je prvi set pravila ili tehnika predložen od strane Bazelskog komiteta, objavljen 1975. godine u kojima su bile određene

odgovornosti regulatora i zemlje-domaćina i zemlje iz koje banka potiče. Taj set pravila ili tehnika se odnosio na razmjenu informacija, zatim na povećanje efikasnosti kontrole banaka koje posluju na međunarodnom nivou, i na kraju postavljanjem minimalnih standarda tamo gde je to neophodno.

1. BAZEL I

Osamdesetih godina prošlog vijeka na pomolu je bila još jedna kriza – kriza prezaduženosti, koja je ostavila uticaja na rizike na međunarodnom nivou. Nizom svojih aktivnosti, Komitet je pokušao da doprinese poboljšanju tadašnjeg stanja. Akcenat je stavljen na razvoj novih modela za mjerenje rizika, a u skladu sa tim i za merenje adekvatnosti kapitala. Uprava Federalnih rezervi, kao predstavnik SAD, sa predstavnicima drugih vodećih zemalja najavili su uvođenje novih standarda bankarskog kapitala te su isti donijeti 1988.godine pod nazivom Bazel I. Temelj ovog sporazuma bila je uvedena obaveza da banke moraju imati određen minimalni nivo kapitala koji moraju održavati u svojim bilansima u slučaju pokrića rizika kojim je izložena. Prema ovom okviru neophodno je da banke održavaju koeficijent adekvatnosti kapitala na nivou od minimalno 8% sve do 1992. Krajem 1991. godine ovaj okvir je doživio još jednu transformaciju ili preciznije rečeno, bio je dopunjen dijelovima u kojima su preciznije data objašnjenja u vezi sa opštim odredbama za primjenu sporazuma kao i objašnjenjima koja su se odnosila na potencijalne stavke u podobnom kapitalu banke (reč je o opštim rezervama za gubitke po kreditima). Stupanje na snagu Bazelskog sporazuma je prolongirano do januara 1993.godine zbog vremena koje je bilo neophodno za prilagodjavanje. U septembru 1993. potvrđeno je da su sve banke iz grupe G10 čije je poslovanje bilo međunarodnog tipa ispunile osnovne zahtjeve u vezi sa odlukama iz 1988. godine. Prednosti i pozitivni efekti primjene Bazel I standarda:

- porast adekvatnosti kapitala međunarodno-aktivnih banaka,
- relativno jednostavna struktura,
- primjena u različitim zemljama širom svijeta,
- jačanje konkurencije banaka na međunarodnom nivou,
- porast discipline u procesu upravljanja kapitalom,
- benchmark za procjenu banaka od strane učesnika na finansijskom tržištu.

Bazel I je predstavljao značajan pomak u upravljanju rizicima i superviziji banaka, međutim

njegovi nedostaci su vremenom došli do izražaja. To su:

- adekvatnosti kapitala zavise od kreditnog rizika, dok su ostali rizici izostavljeni iz analize,
- u ocjeni kreditnog rizika nema razlike između dužnika različitog kvaliteta i rejtinga,
- akcenat je na knjigovodstvenim, a ne na tržišnim vrijednostima,
- neadekvatno sagledavanje rizičnosti i efekata upotrebe modernih finansijskih instrumenata, kao i tehnika ublažavanja rizika⁹⁷.

2. BAZEL II

Jedan dio nedostataka Bazel I standarda, posebno onaj koji se tiče tržišnog rizika, otklonjen je kroz izmjene i dopune preporuka putem uvođenja novog instrumenta za ocjenu tržišnog rizika VaR - Value at Risk (vrijednost pod rizikom, vrijednost izložena riziku). Međutim, neotklonjeni nedostaci i dalji razvoj djelatnosti banaka usloveli su višegodišnjii rad Komiteta i nastanak novih preporuka i standarda 2001. godine, poznatih pod nazivom Bazel II. Iako rezultati rada Komiteta na početku nisu imali obavezujući karakter, uvođenje Bazel II standarda za zemlje EU je postalo zakonski obavezujuće od januara 2007. dok je u SAD primena kasnila pola godine (jul, 2007). Drugi bazelski sporazum je uveden kao posledica činjenice da je kapital banaka, poslije početnog rasta početkom osamdesetih godina XX vijeka, počeo naglo da opada. Primjenom Bazela I nije se prepoznavala razlika prilikom ocjenjivanja kreditne sposobnosti različitih industrijskih grana npr. preduzeća za proizvodnju vojne opreme i preduzeća koja se bave tekstilnom industrijom. Prema ovom sporazumu ta dva preduzeća bila su identično kreditno sposobna dok u praksi to nije bio slučaj.

Kao što je opšte poznato Bazel II se sastoji od tri međusobno povezana skupa pravila koji se u žargonu zovu stubovi:

- 1) **Minimalni zahtjevi za kapitalom,**
- 2) **Proces ispitivanja koja vrši supervizor i**
- 3) **Tržišna disciplina.**

Prvi stub obuhvata i detaljno definiše minimalne zahteve za kreditni, tržišni i operativni rizik. Bankama je data mogućnost fleksibilnijeg izračunavanja rizika jer se imalo u vidu da će banke imati interne sisteme za mjerenje rizika (ARIB – advanced internal rating-based), koji će biti prilagođeni potrebama i specifičnostima svake

⁹⁷ http://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_2/55_2_2/index.html

banke, odnosno karakteristikama određenih portfolia unutar banke. Mogućnost distinkcije hartija od vrijednosti (HOV) po rizicima, pruža bankama opciju odabira najprofitabilnijih plasmana za zadati nivo rizika kome je ona spremna da se izloži, kao i ostvarivanje zahtjevanog profita uz najmanji rizik. Posledica ovakvog pristupa je smanjivanje minimalne stope zahtjevanog kapitala, s tim u vezi, neka istraživanja pokazuju da se ova stopa, pri punoj primjeni Bazel II standarda, u prosjeku smanjuje za 1,2%, što može uticati na smanjenje troškova poslovanja.

Drugi stub uvodi novi pristup u upravljanju rizicima i procjeni adekvatnosti kapitala od strane banaka. On ukazuje na neophodnost primjenjene efikasne supervizije čiji je akcenat na analizi procesa interne adekvatnosti za pokriće svih rizika kojima su u ovom poslovanju banke izložene, uključujući i rizike koji nisu u potpunosti obuhvaćeni stubom 1. Na osnovu ovakvog pristupa, supervizor treba da analizira i procjeni adekvatnost ovakvog internog procesa banke, radi utvrđivanja da li menadžment banke primjenjuje korektnu procjenu svih rizika i da li je izdvojio adekvatan kapital u odnosu na obim i vrstu svojih poslovnih aktivnosti.

Proces supervizije se bazira na četiri principa koji imaju za cilj unapređenje internih sistema upravljanja rizicima i kontrole. To su:

- 1) Proces interne procjene adekvatnosti kapitala (ICAAP);
- 2) Proces supervizije (SREP);
- 3) Kapital iznad minimalnog nivoa;
- 4) Intervencije supervizora.

Treći stub podstiče informisanje tržišta o izloženosti rizicima banke i to ima direktan uticaj na povećanje transparentnosti. Na taj način, omogućava se smanjenje opšteg tržišnog rizika, i povećava uporedivost i fer konkurencija među bankama. Supervizori imaju širok spektar mjera koje mogu koristiti i na osnovu kojih mogu zahtjevati od banaka da čine objelodanjivanja relevantnih informacija. Ukoliko principi objelodanjivanja nisu ispoštovani, supervizor snosi odgovornost koja najviše zavisi od zakonskog ovlašćenja koje on ima, i kreće se od opomena i smjernica do manje ili više strogih kazni.

Iako je donio velike promjene u Bankama, prvenstveno kroz jačanje unutrašnjih funkcija upravljanja rizicima, razvojem naprednih metodologija mjerenja rizika poput internih rejting sistema koji svojom implementacijom u ključne procese direktno utiču na donošenje kreditnih odluka, politiku cijena, efikasnost unutarnjih procesa i sl., globalno posmatrano, konačni učinci

na finansijsku stabilnost su ostali upitni jer je Bazel II prije stvarne primjene preduhitren finansijskom krizom 2007-2010. Ta kriza, koja je inicirana na američkom hipotekarnom tržištu je ukazala na nedostatke Bazel II sporazuma.

3. BAZEL III

Bazel III ne predstavlja samo direktan odgovor na aktuelnu finansijsku krizu, već i kontinuirani napor Bazelskog komiteta da ojača regulatorni okvir za banke, superviziju banaka i funkciju upravljanja rizicima u banci. Sledeći ovaj koncept, Bazel III kao set regulatornih mjera o adekvatnosti kapitala banke i njenoj likvidnosti, je izgrađen na osnovama dokumenata o Medjunarodno usaglašenom mjerenju kapitala i standardima o kapitalu (Bazel II). Sadržaj dokumenta Bazel III pravila dogovoren je sa guvernerima i rukovodiocima supervizije i podržan je od strane lidera grupe G20 na njihovom novembarskom samitu u Seulu 2010. godine. Komitet je takodje objavio i pravila obuhvatne kvantitativne studije o efektima (QIS).

Bazel III se bazira istovremeno na dva komplementarna pristupa koji podržavaju osnovni koncept stabilnije banke (mikro pristup sigurnosti – nivo banke) i bankarskog sistema kao cjeline (makro pristup sigurnosti).

Pomoću mikro regulative se povećava otpornost pojedinačnih bankarskih institucija u periodima stresa jer Bazel III ustanovljava:

- viši i bolji kvalitet kapitala banke, sa mnogo većim fokusom na zajednički akcijski kapital za apsorbovanje gubitaka,
- obuhvatnije pokriće rizika, posebno u odnosu na aktivnosti na tržištu kapitala (izloženost u knjizi trgovanja, na primjer, biće predmet stresnog value at risk zahtjeva),
- upravljanje rizicima, energičnu superviziju, i standarde o objelodanjivanju.

Bazel III makro pristupom uvodi fundamentalno nove elemente u globalni regulatorni okvir:

- kapitalne amortizere koji mogu da pomognu u zaštiti bankarskog sektora protiv kreditnih gepova i mogu se aktivirati u vrijeme stresa,
- uvođenje leveradg racia kao "rampe" za dalju izloženost riziku i
- jednog medjunarodno usaglašenog okvira likvidnosti

Kao priprema za rigoroznu i održivu globalnu primjenu Bazel III okvira, neophodan je tranzicioni proces u kome se predložene mjere

posmatraju i prilagođavaju. Sve zemlje članice Bazelskog komiteta morale su da počnu sa prevodjenjem i implementacijom Bazel III pravila u nacionalne regulative i zakone do 2013. godine kao krajnji rok kada je Bazel III stupio na snagu i nastavlja fazno da se primjenjuje do 2019. godine. Da bi primjenile ove standarde banke su morale da počnu sa pripremama.

Standardi su postupno podjeljeni u faze:

- Racio pokriva kratkoročne likvidnosti će postati minimalni standard u 2015. godini a racio dugoročnog neto finansiranja će postati minimalni standard 2018. godine sa periodom posmatranja koji će omogućiti supervizorima da postignu preciznije izvještavanje u ovom periodu. Postoje određena očekivanja da bi ovim pristupom trebali da budu prevazidjeni nedostaci podataka i iskustva vezano za regulativu o likvidnosti, koji su manje kompletni u poredjenju sa onima vezanim za regulativu o kapitalu.
- Očekivanje Bazelskog komiteta u odnosu na leverage racio u tranzicionom periodu je relativno precizna procjena da li su predloženi dizajn i kalibracija odgovarajući za pun kreditni ciklus i za različite tipove poslovnih modela. Prilagođavanje će se sprovesti u prvoj polovini 2017. godine u zavisnosti od rezultata primjene i procjene što će predstavljati pripremu za Nivo 1 tretmana od 1. januara 2018. godine.

3.1. BAZEL III – UVODJENJE STANDARDNA OPŠTE LIKVIDNOSTI

Finansijska kriza je podsjetila da se politika veće profitabilnosti mora voditi na takav način da se ne ugrozi likvidnost.

Bazelski Komitet reagovao je na ovakav razvoj događaja i 2008. godine objavio *Principe supervizije i dobrog upravljanja rizikom likvidnosti*⁹⁸. Cilj ovog dokumenta je da se inicira unapredjenje upravljanja rizicima u ovoj oblasti putem davanja sledećih preporuka:

- da je banka odgovorna za dobro upravljanje likvidnošću, što podrazumijeva i određene pragove tolerancije u pogledu izloženosti ovom riziku, ti pragovi moraju biti adekvatni poslovnoj strategiji i ulozi banke u finansijskom sistemu,
- da bi stariji menadžment trebalo da razvije strategiju, politike i praksu upravljanja rizikom likvidnosti u skladu sa prihvatljivom

tolerancijom rizika u banci, ali istovremeno da bude siguran da će banka održati dovoljnu likvidnost,

- da bi banka trebalo da ima dobar process identifikovanja, mjerenja, monitoringa i kontrole izloženosti riziku likvidnosti, kao i obuhvatnu projekciju gotovinskih tokova, koja nastaje iz sredstava, obaveza i vanbilansnih stavki u dužem vremenskom horizontu,
- da bi banka trebalo redovno da sprovodi stress testove u odnosu na ove izloženosti, ali i da blagovremeno objavljuje informacije i time omogući da učesnici na tržištu donose informisane odluke o njenoj likvidnoj poziciji

Princip koji se odnosi na ulogu supervizije preporučuje obuhvatan pristup procjeni okvira za upravljanje rizikom likvidnosti u banci.

S namjerom da se kompletiraju ovi principi I da se dodatno ojača okvir za upravljanje rizikom likvidnosti u banci, Komitet je razvio dva minimalna standarda za finansiranje likvidnosti: racio pokriva likvidnosti (*Liquidity Coverage Ratio – LCR*) i racio stabilnog neto finansiranja (*Net Stable Funding Ratio – NSFR*).

Racio pokriva likvidnosti (LCR racio) bi trebalo da obezbjedi otpornost banke na poremećaje u likvidnosti u vremenskom periodu dužem od 30 dana, u smislu visoko kvalitetne likvidne aktive koja se drži u rezervi, da kompenzira neto gotovinske odlive. Racio se utvrđuje na osnovu rezultata kratkoročnog stress scenarija koji se kreira na osnovu uslova definisanih Dokumentom o Bazel III pravilima⁹⁹ (značajno snižavanje javnog kreditnog rejtinga institucije, djelimičan gubitak depozita i drugi). Visoko kvalitetna likvidna aktiva koja se drži u rezervi, ne bi smjela biti opterećena, odnosno, morala bi biti likvidna na tržištu u vrijeme stresa i odobrena od strane centralne banke.

Racio stabilnog neto finansiranja (NSFR racio) zahtjeva minimalni iznos stabilnih izvora finansiranja u banci u odnosu na likvidni profil sredstava, kao i potencijal za kontigent likvidnih potreba po osnovu vanbilansnih obaveza u periodu dužem od godinu dana. Ovaj racio je izradjen da obezbjedi održivu ročnu strukturu sredstava i obaveza u bilansu banke.

Bazelski komitet razvio je set zajedničkih mjera sa namjerom da kreira koncept harmonizovane supervizije i eliminiše veliki broj različitih mjera za koje je utvrdio da postoje u zemljama članicama. Taj set zajedničkih mjera bi trebalo

⁹⁸ Principles of Sound Liquidity Risk Management and Supervision, September 2008., www.bis.org

⁹⁹ Bazelski Komitet za bankarsku superviziju Bazel III: Globalni regulatorni okvir za stabilnije banke i bankarske sisteme, decembar 2010., www.bis.org

posmatrati kao minimum tipova informacija koje bi supervizori mogli koristiti. Monitoring bi obuhvatao sledeće: neusklađenost ugovorene ročnosti, koncentraciju finansiranja, raspoloživost neopterećenih sredstava koja bi potencijalno mogla biti korišćena kao kolateral za obezbeđeno finansiranje, monitoring tržišnih itd.

Supervizori mogu koristiti dodatne mjere u cilju obuhvatanja specifičnih rizika u svojoj nadležnosti. Nakon perioda razmatranja u 2011. godini, ratio pokriva kratkoročne likvidnosti (LCR) je trebao da postane minimalni standard od 1. januara 2015. godine, a ratio dugoročnog neto finansiranja (NSFR) od 1. januara 2018. godine. Komitet je sproveo rigorozan proces izvještavanja da bi pratio ratio za vrijeme prelaznog perioda i nastaviće da ispituje efekte uvođenja ovih standarda na finansijska tržišta, kreditni i ekonomski rast, tretirajući nenamjerne posledice kao obavezne.

3.2. BAZEL III – JAČANJE GLOBALNOG KAPITALNOG OKVIRA

Dugoročna finansijska stabilnost i rast bankarskih industrija su glavni ciljevi koji Bazelski komitet želi da postigne donošenjem Bazelskog sporazuma III. Jedini put ka ostvarenju ovog cilja je jačanje globalnog kapitalnog okvira banaka koji je izgrađen na osnovama iz Bazelskog sporazuma II, koji predstavlja branu sigurnosti u odnosu na sve veću izloženost rizicima koji su redovni pratioci njihovog poslovanja, ali i u odnosu na sistemske rizike koji nastaju iz procikličnog razvoja privrednih sistema. Sledeći ovaj koncept, Bazelski komitet je preporučio i kvalitativne i kvantitativne reforme regulatorne kapitalne osnove i unio je jedan broj makro elemenata sigurnosti u kapitalni okvir.

Segmenti koji su obuhvaćeni reformama su sledeći:

- **Podizanje kvaliteta, konzistentnosti i transparentnosti kapitalne osnove.**

Da bi se izbegla neodrživost u definiciji kapitala između nadležnosti i nedovoljno objelodanjivanje podataka o kvalitetu kapitala, Bazelski komitet je preporučio:

- Strožu definiciju Nivoa 1 i 2 kapitala, više zahtjeve za minimum common equity kapitala (kapital koji je formiran prodajom običnih akcija i od zadržane dobiti), odbitne stavke i filtere sigurnosti koji su harmonizovani na međunarodnom nivou i generalno primjenjeni na nivo common equity ili njegove ekvivalente u slučaju kompanija koje nisu akcionarska društva i drugo, kao i

- Zahtjeve za objelodanjivanjem svih elemenata kapitala

- **Jačanje pokrivenosti rizika.**

U julu 2009. godine Bazelski komitet je kompletirao jedan broj kritičnih reformi kapitalnog okvira prema Bazelu II i postigao je mnogo obuhvatniju pokrivenost rizika, posebno u odnosu na aktivnosti na tržištu kapitala (izloženost derivatima). Banke će morati da drže odgovarajući kapital za manje likvidnu, kreditno osjetljivu aktivu u mnogo dužem periodu. Sekjuritizovane izloženosti biće predmet kapitalnih troškova mnogo postojanije sa onim u bankarskoj knjizi.

- **Dopunjavanje kapitalnih zahtjeva za rizik sa raciom leveridža.**

Bazelski komitet je u globalni regulatorni okvir, kao novi element, uveo jednostavni leverage ratio. On bi trebao da obezbjedi zaustavljanje rizičnih režima, pomažući bankarskom sektoru da ublaži rizik destabilizovanja procesa, koji može da pogodi finansijski sektor i ekonomiju.

Ovaj ratio se prilagođava svakoj razlici u računovodstvenim standardima.

- **Usmjeravanje sistemskog rizika i unutrašnje povezanosti.**

Komitet razvija prijedlog metodologije obuhvatajući i kvantitativne i kvalitativne indikatore, da bi procenio sistemsku važnost finansijskih institucija na globalnom nivou, zato što bi one trebale da imaju kapacitet za apsorpciju gubitaka daleko ispred minimalnih standarda, da bi se spriječila situacija kada one prenose šokove preko finansijskog sistema i ekonomije.

3.3. BAZEL III - IZMJENJENI KONCEPT KAPITALA

Bazelski komitet je u Bazelu III ponudio izmjenjeni koncept kapitala da bi se izbegle nekonzistentnosti u njegovoj definiciji između jurisdikcija i nedovoljno objavljuvanje podataka o istom, što je dovelo do niskog nivoa kvaliteta kapitala u periodu finansijske krize. Ovaj koncept se u odnosu na prethodni Dokument (Bazel II), razlikuje u sledećem:

- U promjeni strukture Nivoa 1 i Nivoa 2 kapitala, koju prati set kriterijuma koje bi pojedinačni instrumenti trebalo da ispune prije nego se uključe u jednu od navedene dvije kategorije kapitala
- Ukidanju Nivoa III kapitala
- Povećanim kapitalnim zahtjevima i

- Uvodjenju novih kategorija kapitala – u funkciji zaštitnog amortizera i funkciji anticikličnog amortizera)

KONCEPT

Ukupni regulatorni kapital po Bazelu III trebalo bi da se sastoji od zbira sledećih elemenata:

- **Nivoa 1 kapitala** – Tier 1 Capital koji čine:
  - Zajednički akcionarski kapital – Nivo 1 (Common Equity Tier 1)
  - Dodatni kapital – Nivo 1 (Additional Tier 1 Capital) kao i
- **Nivo 2 kapitala** – Tier 2 Capital (gone concern capital)

Bitna promjena u konceptu Nivoa 1 kapitala je promjena u strukturi, obzirom da Bazel III umjesto koncepta Osnovni kapital – Nivo 1 (Bazel III), jasno razgraničava kategoriju **Zajedničkog akcionarskog kapitala (Common Equity Tier 1 Capital)** od **Dodatnog kapitala u okviru Nivoa 1**, kao vodeću u strukturi, ali i najpodobniju za pokriće gubitaka u poslovanju. Ova promjena precizno definiše šta čini zajednički akcionarski kapital, kao i uslove koje instrumenti moraju da ispune prije uključanja u ovu kategoriju kapitala. U ovom slučaju radi se o kapitalu koji se stiče prodajom običnih akcija izdatih od strane banke, a koje ispunjavaju uslove za klasifikaciju u Zajednički akcionarski kapital Nivo 1, za regulatorne potrebe.

Dodatni kapital – Nivo 1 (Additional Tier 1) čine instrumenti koje su emitovale banke ili konsolidovani subsidijari banaka, a koji ispunjavaju uslove za klasifikaciju u ovu kategoriju kapitala i nisu uključeni u Zajednički akcionarski kapital u okviru Nivoa 1. U sastav dodatnog kapitala – Nivo 1 ulaze i akcijska premija od instrumenata koji su uključeni u dodatni kapital – Nivo 1, kao i regulatorna prilagodjavanja primjenjena u kalkulaciji Dodatnog kapitala Nivo 1.

Nivo 2 Kapitala po Bazelu III čine instrumenti koje su emitovale banke ili konsolidovani subsidijari banaka, a koji ispunjavaju uslove za klasifikaciju u ovu kategoriju kapitala i nisu uključeni u Nivo 1 kapitala, akcionarska premija od instrumenata koji su uključeni u – Nivo 2 kapitala, rezerve za kreditne gubitke, kao i regulatorna prilagodjavanja primjenjena u kalkulaciji Nivoa 2 kapitala.

VIŠI NIVO KAPITALNIH ZAHTJEVA

Prema Bazelu III **ukupan Nivo 1 kapitala** banke morao bi biti **najmanje 6,0%** njene rizikom ponderisane aktive u svakom momentu što dalje

implicira da **Nivo 2 kapitala** može biti **maksimum 2,0%** rizikom ponderisane aktive, budući da je i po Bazelu III, preporučeni **minimum kapitalne adekvatnosti**, kao odnos ukupnog kapitala i rizikom ponderisane aktive, ostao na nivou od 8,0%. Zajednički kapital – Nivo 1 (Common equity Tier 1) mora biti najmanje 4,5% rizikom ponderisane aktive u svakom momentu, što nam ukazuje na to da je i ovaj uslov pooštren obzirom da je propisani minimum po Bazelu II za Osnovni kapital – Nivo 1 bio 2,0%.

PRELAZNI ARANŽMANI

Sa primjenom ovih standarda, zemlje članice Bazelskog komiteta, trebale su da počnu od 1. januara 2013. godine, uz obavezu da prije tog roka ugrade izmjenjene standarde u nacionalnu regulativu. Kapitalna adekvatnost njihovih banaka na taj dan trebala je biti minimum na sledećim nivoima:

- 3,5% - zajednički akcijski kapital Nivo 1/rizikom ponderisana aktiva
- 4,5% - Nivo 1 kapitala/rizikom ponderisana aktiva, odnosno,
- 8,0% - ukupan kapital/rizikom ponderisana aktiva

AMORTIZER KONZERVACIJE KAPITALA

Bazelski komitet je u Bazelski dokument III uveo jednu novu kategoriju a to je Amortizer konzervacije kapitala. Njegova funkcija je zaštita u uslovima stresa. U periodima kada rade pod normalnim okolnostima, banke su obavezne da ga formiraju i održavaju iznad regulatornog minimuma, odnosno, njegova svrha je da apsorbuje gubitke u periodu ekonomske i finansijske krize.

Iako je uključen u Zajednički akcijski kapital (Common Equity Tier 1), Amortizer konzervacije kapitala (Capital conservation buffer) se utvrđuje u visini od 2,5% iznad regulatornog minimuma kapitalnog zahtjeva. To znači da ovaj amortizer povećava zahtjevani minimalni kapital (Zajednički akcijski kapital nakon umanjenja) za navedeni procenat. Ovakav pristup je neophodan s obzirom da Zajednički akcijski kapital mora prvo da se koristi za ispunjenje minimalnih zahtjeva za kapitalom (uključujući 6% Nivoa 1 i 8% zahtjeva za ukupnim kapitalom, ukoliko je potrebno), pa tek na kraju, ukoliko ostane kapitala, on može doprinijeti Amortizeru konzervacije kapitala. Kada se sredstva Amortizera kapitalne konzervacije povuku, banke bi trebalo da ih obnove kroz redukcije diskrecionih raspodjela zarada (smanjenje isplate dividendi, otkupa sopstvenih akcija ili isplate bonusa zaposlenima) ili da mobilišu novi kapital iz privrednog sektora.

Kako naglašavaju standardi po Bazelu III, neprihvatljivo je da banke koje Amortizere kapitalne konzervacije drže ispod propisanih minimuma, koriste za nastavak diskrecionih raspodjela zarada u značajnom obimu s obzirom da akcionari moraju da snose rizik budućeg oporavka. Takođe, neprihvatljivo je da se u takvoj situaciji raspodjela kapitala koristi na način da bi se demonstrirala finansijska snaga banke, stavljajući interese akcionara iznad interesa deponenata. Amortizer kapitalne konzervacije trebalo bi da se uvodi fazno, u periodu od 01.01.2016. do 01.01.2019. godine, kada bi se dostigao propisani minimalni nivo ove kategorije kapitala od 2,5% rizikom ponderisane aktive.

- [6] European Banking Authority. <http://www.ebs.org>.
- [7] Rogers, Paul. 2008. The financial crisis and sustainable security. International Security Monthly Briefing. septembar 2008.
- [8] Udruženje banaka Srbije. 2011. Bankarstvo. Beograd. Broj 1/20.

ZAKLJUČAK

Potreba za jačanjem regulatornog okvira za banke nije prestala a gotovo da nije ni umanjena uvođenjem Bazelskih sporazuma, poznatijih kao Bazel I i Bazel II. Kao svojevrsni odgovor na aktuelnu finansijsku (a potom i globalnu ekonomsku) krizu nameće se dalje jačanje regulatornog okvira te supervizija i funkcija upravljanja rizicima u bankama. Taj set regulatornih mjera inaugurisan je kao Bazel III koji bazira na dva komplementarna pristupa - mikro i makro pristup.

Nadalje, kako bi primjena Bazel III okvira bila održiva, planiran je tranzicioni proces u kome se predložene mjere posmatraju i prilagođavaju. Sve zemlje članice bazelskog komiteta morale su početi sa implementacijom Bazel III pravila, ugradnjom u nacionalne regulative i zakone do 2013. godine a potom i faznom primjenom sve do 2019. godine. Ozbiljnije primjena Bazela III nije ni počela a već se počinje zagovarati potreba za još strožijom regulativom (Bazel IV) čijom primjenom bi se, prije svega, značajnije povećale rezerve za pokriće rizika poslovanja i omogućilo transparentnije izvještavanje.

LITERATURA

- [1] Narodna Banka Srbije
- [2] http://www.nbs.rs/internet/latinica/55/55_2/55_2_2/index.html
- [3] Principles of Sound Liquidity Risk Management and Supervision, September 2008., www.bis.org
- [4] Bazelski Komitet za bankarsku superviziju Bazel III: Globalni regulatorni okvir za stabilnije banke i bankarske sisteme, decembar 2010., www.bis.org
- [5] <http://www.bis.org/bcbs/basel3.html>